

וטרפה מהיתומים — חוזרים היתומים וגובים מהלוקח את חובם, שהרי הפורע חובו בקרקע, חייב באחריות לכל טריפה שתבוא מחמתו או מחמת המוכר לו אותה קרקע, אף כאן שמעון אחראי לטריפת בעל חוב של המוכר לו את השדה, שהוא אבי היתומים. (עפ"י חזון איש — קכד, ע"ש בהרחבה).

(ע"ב) דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה ולא מצי אמר ליה לאו בעל דברים דידי את... — הראשונים ז"ל פרשו בכמה אופנים מה חילוק יש מי ידון עמו, הלא כל מה שיוכל זה לטעון, אנו נטען בשביל הלוקח? וכתבו בפנים שונות, אם מפני שאחד מהם מומחה בטענות ולא חברו, או שאמר אחד מהם שאין לו עוד ראיות, או שמחל על תביעת שבועה וכדומה. וכן דנו בתוס' לענין אפשרות טענת 'מזויף', שמה רק ראובן יכול לטעון כן, משא"כ שמעון הלוקח שאינו יודע בדבר. [כתב הנצי"ב (מרומי שדה"ב"ק ח): דיון הראשונים למצוא נפקותות בדבר, אמור רק כלפי מה שאמרו ז"ל מצי אמר ליה לאו בעל דברים דידי את', אבל ודאי אף בלא כל הנפקותות, נכלל כאן ח"ו ב המוטל על ראובן, מכח אחריותו שקיבל על עצמו, לעמוד בדין עם בעל חובו, כדי להעמיד את המקח ביד שמעון].

ותימה שכתב כן כדבר פשוט וודאי, ולא זכר שר מדברי הר"ן והנמוקי יוסף (בב"מ יד) שכתבו להדיא שאינו חייב לבוא לדון. גם יש לבאר טיבו של אותו חיוב, הלא לעולם יוכל 'להודות' ולומר שהדין עם הבע"ח].

— יש להוכיח מדברי התוספות והראשונים (בדיונם על הנפקותא מי הוא העומד בדין), שאין הנתבע רשאי להעמיד אדם אחר שיטעון במקומו את טענותיו, ללא הסכמת הבעל-דין שכנגדו. כי אם רשאי לעשות כן, עדיין אין נפקותא מי הוא הבע"ד, לעולם יוכל להעמיד את ראובן במקומו. ואמנם הסמ"ע (ח"מ יז סק"ד) כתב שמותר להביא עמו אדם שסייע לו בטענותיו, וכמדומה שכן המנהג. אך מדברי התוס' יש לסתור דבריו, ואין למנהג זה קיום, אם לא בהתרצות בעלי הדין, כאמור. (עפ"י חזון איש ח"מ ד, ז).

ואין לפרש כוונת הסמ"ע, להסתייע באדם אחר, אך הוא לבדו ישאר בגדר 'בעל-דין', כי אם אין לו כח וזכות להעביר את זכותו לדין לאדם אחר, ודאי יוכל הלה לטעון לאו בע"ד דידי את ואיני חפץ לטעון אלא עם זה שאני תובעו. וע"כ כוונת הסמ"ע שיש לו זכות להעביר לאחר את סמכותו כבע"ד, וזה מוכח מכאן שאי אפשר).

דף צג

'משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו... ומאימת מחזיק בה — מכי דייש אמצרי' — רש"י פרש שאותה חזקה האמורה כאן, הקרקע נקנית בה. ותמהו בתוספות, הרי לא מצאנו 'דייש אמצרי' בשום מקום כבאור לקנין חזקה? ומהו ששאלו כאן 'מאימתי היא חזקה' והלא תנן 'נעל גדר ופרץ' — זוהי חזקת קנין?

ויש לפרש שיטת רש"י, הואיל שיצאו עליה עוררין לומר שאינה של המוכר, ולדברי העוררים הרי אין כאן כלל קנין, אלא שאנו מסופקין שמה הוא לעז בעלמא, הואיל וכן, אין הקובע כאן 'קנין חזקה' ככלל מקום, אלא עלינו לדון על חזקה מציאותית שמכניסה את הקרקע לרשות בעליה. ולכן, אם כבר שילם מעות — הרי המוכר הוא המוחזק, ועל הלוקח להוכיח שהיא גזולה, וכל עוד אינו מוכיח — אין יכול לחזור בו. אבל אם עדיין לא שילם, אזי אם כבר 'דייש אמצרי' ונעשה בזה מוחזק במציאות, שכבר סיפחה לשאר שדותיו וכדו' — הרי הוא מוחזק מציאותי בקרקע וחייב בתשלומיה כל עוד לא הוכיח שלא היה כאן מכר, כי מספק אינו יכול לחזור בו מן המקח, אך כל עוד אין השדה ברשותו ממש, יש

כאן פקוק בקנין [אעפ"י שעשה מעשה קנין כנעל גדר ופרץ] ופטור. (אמת ליעקב — ב"מ יד).

'שנים שהטילו מעות לכיס, זה מנה וזה מאתים — השכר לאמצע' — הואיל ודרך המשתתפים להתנות במפורש שהשכר יהיה לפי יחס ההשקעה של כל אחד, ואלו לא התנו כן, מוכח שהסכים שיטול בעל המנה מחצה, אם משום שהוא חריף במסחר או מכל סיבה אחרת. (עפ"י רא"ש).

בספר אילת השחר נקט שהתוס' (ד"ה הותירו) אינם סוברים כסברת הרא"ש. כי להרא"ש אין צריך לסברה שכתבו שבשכיל ריוח מועט של שיפור המעות לא יקפידו לחלוק בשווה אלא כל אחד ואחד יקח כחשבון מעותיו. ולכאורה י"ל שאף להרא"ש לולא סברא זו הוה אמינא שהואיל ובשאר מיני שבח חולקים בשווה, א"כ אף במעות שנסתפרו יהא השכר לאמצע, מאחר ולא פירשו לחלק בין שבח זה לשבח אחר, ועל כך כתבו התוס' שסתמן כפירושן, כאילו אמרו במפורש שסוג ריוח מועט כזה מתחלק לפי יחס המטבעות.

וגם הטעם שכתב רש"י, שכל אחד צריך את חלק חברו, לכך השכר לאמצע, נראה שאינו טעם העומד לעצמו אלא בצירוף סברת הרא"ש שיש אומדנא דמוכח מכך שלא פירשו, אלא שצריך לטעם זה לחלק בין חרישה לטביחה, שבטביחה חולקים כפי היחס לרבה, כי אעפ"י שלא פירשו, מסתמא ודאי דעתם כן, מאחר ואין אחד צריך את חלק חברו).

דף צד

זובכעל חוב מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי, תנא קמא סבר מה שגבה לא גבה וכן ננס סבר מה שגבה גבה' — יש לבאר מחלוקתם בכמה אופנים; הרמב"ן והר"ן מפרשים שמחלוקת זו תלויה בשאלה האם שעבודא דאורייתא או שעבודא לאו דאורייתא; אם שעבוד נכסים חל מהתורה, הרי זה כעין קנין שיש לבעל חוב בקרקע, ואין מועיל נטילת בעל חוב אחר. ואם נוקטים שעבודא לאו דאורייתא, לא חל שעבוד על הנכסים אלא חיוב מוטל על האיש לפרוע את חובו, [ומה שבית דין יורדין לנכסי הלווה וגובים, היינו משום דין כפיה על המצוות, ועד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו], הלכך בדיעבד אם גבה בעל חוב מאוחר, מה שגבה גבה, שאין כאן נטילת ממון שאינו שלו.

ואולם דעת הנמוקי-יוסף (בבבא בתרא, סוף פרק שמיני — דלא כהרמב"ן המובא ברא"ש לעיל פ"ט יא), שאפילו שני בעלי חובות ששטריהם יצאו ביום אחד ודינם לחלוק בשווה את הנכסים, אם תפס האחד יותר מחלקו, מוציאים מידו. והרי באופן זה שעבוד שניהם חל בשווה על כל הנכסים, ואין כאן נטילה מדבר הקנוי לאחר ואעפ"י כ' אין גבייתו מועילה. ומוכח שלפי דעה זו גם אם אין שעבודא דאורייתא, אין מועיל מה שגבה המאוחר להפסיד זכותו של חברו לפרוע. ואם כן יש לפרש דלכולי עלמא שעבודא לאו דאורייתא אלא שנחלקו האם מועילה בדיעבד גביית המאוחר להפסיד זכותו של חברו, או אף בדיעבד אי אפשר לו להפקיע זכות גביה של חברו.

ויש מפרשים לאידך גיסא; גם אם שעבודא דאורייתא, יתכן ומועילה גביית המאוחר מדרבנן, שלא תינעל דלת בפני לוויין, וכן לכתובת אשה — משום חינא. [ואין לומר להפך, אם תאמר מה שגבה גבה, נמצאת נועל דלת בפני בעל חוב הראשון — לא היא, הואיל ובידו לקדום ולגבות, לא ימנע משום כך מלהלוות. תוס' ז. ד"ה שמע].

ואפשר אף ללא טעם 'נעילת דלת', הואיל וקיימא לן בעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה ולא למפרע (וכרא — פסחים ל), וביד הלווה להקדיש ולמכור את הקרקע, כמו כן בידו לשעבדה לבעל חוב שני, שאין השעבוד הראשון מחליט הקרקע בידו, שהרי יכול הלווה לפרעו במעות, אלא שיש זכות קדימה בעלמא לראשון, אבל בדיעבד אפשר שמועילה גביית השני. ובפרט לדברי הרמב"ם (מלוה א, ד), שבהגיע זמן הפרעון של השני והראשון עדיין לא גבה את חובו, מגבים לשני לכתחילה, [רק כאשר יבוא הראשון לגבות חובו — יוציאו מהשני ויתנו לראשון, להלכה דקיימא לן 'מה שגבה לא גבה'], וכיון שבית דין

א. התוס' צדדו נפקותא בדבר; כיון שראובן בעל דין, יוכל לטעון 'אשתבע לי דלא פרעתיך' כשיודע שפרעו, משא"כ שמעון אין יכול לטעון זאת, שהרי אינו יודע אם פרע ראובן לבע"ח אם לאו. [ואעפ"י שבלאו הכי הבא ליפרע מנכסים משועבדים צריך לישבע, נפקא מינה כאשר פטרו שמעון משבועה זו].

עוד דנו התוס', כאשר הבע"ח אינו יכול למצוא עדים לקיים שטרו, ראובן יכול לטעון 'מזויף', משא"כ שמעון שאינו יודע הדבר.

ב. עדים הקרובים לשמעון אינם יכולים לחייב את הבע"ח, ואעפ"י שראובן הוא בעל הדין, סוף סוף יש ריוח לשמעון בעדותם. וכן עדים הקרובים לראובן אינם יכולים לקיים את שטרו של הבע"ח [אף אם ראובן לא היה יכול לדון עמו], שהרי יש לראובן נפקותא בעדות זו. ודוקא בשמכר באחריות, אבל שלא באחריות לא. (עפ"י תוס').

דפים צב — צג

קעד. ראובן מכר שדה לשמעון ויצאו עליה עוררים — עד מתי יכול לחזור בו הלוקח מהמקח?

אמר אביי: ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליה עסיקין (= עוררים) — עד שלא החזיק בה שמעון, יכול לחזור בו, משהחזיק בה, פירוש שהלך על מיצריה לראות מה היא צריכה — אינו יכול לחזור בו. ויש אומרים: אפילו מכר לו באחריות, אינו יכול לחזור בו לאחר שהחזיק בה (אעפ"י שאם נמצאת הקרקע שאינה שלו — חוזר עליו, כל עוד לא הוברר כן ולא כתבו לו שטר טירפא, אינו חוזר).

לפרש"י מדובר שעוד לא נתן מעות, (אבל נתן מעות — כבר קנה ושוב אין יכול לחזור). ורבנו תם פירש, אפילו נתן מעות וכגון שלא נקנתה השדה בכסף, דהיינו במקום שכותבים שטר. ומותר לחזור בו אף לכתחילה ואין בדבר משום 'מי שפרע', הואיל ומפסיד, שסבור שיגזולה ממנו. [ומשמע בתוס' לפי שיטה זו, שאם לא נתן מעות, אין מועילה חזקת 'דייש אמצרי' אלא צריך חזקה גמורה, נעל גדר ופרץ].

וריב"ם מפרש שכבר קנה השדה בקנין גמור, ואעפ"י כן נתנו לו חכמים שהות לחזור בו כל עוד לא דייש אמצרי, שאז מגלה דעתו שמקבלה בכל ענין.

דף צג

קעה. א. מי שהיה נשוי שלש נשים ומת, אחת כתובתה מנה ואחת מאתים ואחת שלש מאות, ואין שם די נכסים — כיצד הן גובות?

ב. שנים שהטילו לכיס, זה מנה וזה מאתים — כיצד הם חולקים בשבח או נושאים בהפסד?

א. לסתם משנתנו, היא משנת רבי נתן, שעבוד הנכסים אינו חל על כל הנכסים לשלשת הכתובות אלא רק כשיעור סכום כל כתובה וכתובה, כלומר מנה אחד מהנכסים משועבד לשלש הכתובות, מנה שני משועבד רק לשתיים, ומנה שלישי משועבד לשלישית בלבד, הלכך ראשונה נוטלת שלישי מנה, שניה נוטלת שלישי מנה ועוד חצי מנה, ושלישית נוטלת שלישי מנה וחצי מנה ומנה שלם. [ואם בעל מאתים או בעלת שלש מאות סלקו עצמן מדין—ודברים עם בעלת מנה, בעלת המנה נוטלת חצי מנה ולא שלישי, ואולם בחצי מנה הנותר יש להן זכות חלוקה].

לדברי רבינא, אם תפסו מטלטלין לכתובתן, חולקים כחשבון הנ"ל בהתאם לתפיסה. כל תפיסה בפני עצמה נחלקת לפי החשבון; כגון שתפסו בתחילה שבעים וחמש — נוטלת כל אחת עשרים וחמש. תפסו שוב מאתים עשרים וחמש — ע"ה מתוכן נחלקים בשווה לכולן (שהרי לכולן יש עתה שעבוד על שבעים וחמש), נמצא ביד כל אחת מהן חמשים. מאה נוספים — נחלקים בין בעלת מאתים לבעלת שלש מאות,

וחמשים הנותרים — לבעלת שלש מאות בלבד. וזהו ששנינו של מנה נוטלת חמשים, של מאתים מנה ושל שלש מאות ששה של זהב, כלומר מאה עשרים וחמש זוז. רבי אומר: אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשוה.

מפשט דברי רש"י משמע ששלש המנים משועבדים לבעלת מנה כשאר חברותיה, ונוטלת כל אחת מנה. וכן שיטת הרי"ף והרמב"ם. וכן נפסק בשלחן ערוך (ח"מ קד, ע). ואולם רבנו חננאל פירש, וכן הוכיחו התוס', שהשעבוד מתחלק כפי יחס החוב — ששית לראשונה, שתי ששית לשניה ושלש ששית לשלישית. (ע' באור מחלוקתם בקובץ שעורים. וע"ע באילת השחר).

ב. אמר שמואל: שנים שהטילו לכיס, זה מנה וזה מאתים — השכר לאמצע. ונחלקו אמוראים האם דין זה אמור רק בכגון שלקחו שור העומד להרישה, שאין חלקו של זה מועיל כלום בלא חלקו של זה, לכן חולקים בשוה (רבה), או אף בכגון שלקחו שור להרישה והשביח בבשר ושחטוהו, גם אז חולקים בשוה (רב המנוא). ואולם לקח כל אחד שור בשלו, זה במנה וזה במאתים, וחרשו בהם — כל אחד נוטל לפי מעותיו, שהרי שור כחוש אין עבודתו דומה לשור בריא. וכן אם הכניסו מטבעות גרועות ונשאו ונתנו בהן עד שנעשו חדשים — חולקים כפי החשבון שהטיל כל אחד. וכן לענין הפסד — אם נתיישנו המעות ונגרעו, ההפסד נחלק לפי החשבון.

דפים צג — צד

קעו. מי שהיה נשוי כמה נשים ומת, מי קודמת לגבות כתובתה? והאם צריכות כולן להשבע בגבייתן שלא נפרעו כבר מקודם לכן?

מי שהיה נשוי כמה נשים ומת, גובות כפי סדר כתיבת כתובותיהן, ראשונה ראשונה קודמת. הראשונה כשגובה נשבעת לשניה שלא נפרעה כבר, וכן השניה לשלישית והשלישית לרביעית. הרביעית אינה נשבעת. בן ננס אומר: אף היא נשבעת.

שמואל פירש מחלוקתם, כגון שנמצאת שדה אחת משדותיו שאינה שלו, וסובר בן ננס, הואיל ולמחר בעל הקרקע יבא ויטול את קרקעו בדין מאחת מהנשים, ושמא אין לה עוד ממה לגבות כתובתה, נמצאת מופסדת בגביית הרביעית, ועל כן יכולה להשביעה שלא נפרעה כבר. (ור"ח פירש, דלא כרש"י, שגם אם לא נמצאת השדה שאינה שלו, יכולות להשביעה מפני האפשרות הזו). ותנא קמא סבר, בעל חוב מאוחר שקדם מה שגבה לא גבה, הלכך אם תימצא שדה שאינה שלו, ישובו לגבות מן הרביעית והרי אינן מופסדות בגבייתה כלום, ולכן פטורה מן השבועה, (ומדובר ביתומים גדולים וסובר שהנפרעת מנכסי גדולים אינה נשבעת. או כגון שפטרה משבועה זו. ערש"י ותוס').

ורב נחמן פירש גם כן באופן זה אך מטעם אחר; שמא תכסיף הרביעית את השדה מפני האפשרות שיטלו השדה ממנה כשנמצאת אחת מהשדות שאינה שלו.

ואביי פירש שנחלקו בשאלה כללית, האם הנפרע מיתומים גדולים צריך שבועה [כדברי אביי קשישא] אם לאו.

היו יוצאות כולן ביום אחד — כל הקודמת לחברתה אפילו בשעה אחת, קודמת. וזהו בירושלים שהיו כותבים שעות בשטרות. היו יוצאות בשעה אחת ואין שם אלא מנה — חולקות בשוה.

אם הוא חי ואין די בנכסים לכל בעלי החובות, אם כבר תבעו ממנו כולם בית דין מחלקים בין כולם, אך אם לא תבע ממנו אלא אחד, חייב לפרוע לו מיד כל מה שיש לו עתה. (עפ"י קצות החשן קד סק"ב, בפירוש דברי הבית-יוסף).